

En kildekritisk note

Af Poul Dam

Ved tilfældighedernes spil er jeg blevet opmærksom på et problem, der måske fortjener nærmere undersøgelse. Det drejer sig om vurderingen af lærerne.

I ikke ringe omfang er skolehistorie også lærernes historie, og når man skal vurdere fortidens lærere, er man henvist til visitatsernes materiale og andre udsagn i de kirkelige arkiver – samt det mere eller mindre tilfældige erindringsstof, der kan berette om, hvad eleverne huskede om deres lærere. Det sidste er nødvendigvis defineret punktvis, d.v.s. eleven A husker i året X, hvordan læreren B var i året Y, da han – altså læreren – var Z år gammel. Der er altså flere variabler, som må tages i betragtning, hvis man vil skaffe sig et indtryk af, hvordan B fungerede i den lange periode – både før og efter året Y – mens han var i skolens tjeneste. Det er langt fra sikkert, at indtrykket fra året Y (som tilmed kan være blevet forvansket i positiv eller negativ retning fra året Y til året X) har gyldighed for lærerens yngre eller ældre år. Og: Hvem var A, der fremsatte sin vurdering?

Højskolehistorien giver et vist materiale til belysning heraf. Ludvig Schrøder virkede ganske anderledes på sine elever i Rødding eller i de første år i Askov, end han opfattedes mod slutningen af sin forstandertid. Og det ry, som Holger Begtrup havde som ung lærer på Askov, ville have undret hans elever i de sidste Frederiksborg-år. Det er for så vidt enkelt nok. Mennesker forandrer sig med tiden (og naturligvis med deres rolle – den unge lærer har en anden rolle end den gamle, etablerede forstander). Men hvis man ville skrive f.eks. om Holger Begtrup som lærer, burde man relatere det til et tidspunkt.

De tilfældigheder, jeg nævnte indledningsvis, er følgende:

I 1980 fyldte Højdevangens skole i Københavns Kommune 50 år. Et beskedent festskrift bragte bidrag af gamle elever, bl.a. undertegnede og Klaus Rifbjerg – rækkefølgen er kronologisk. I vore korte bidrag var vi kommet til at omtale den samme lærer. Jeg beskrev ham meget positivt: »Han var så utroligt solid og reel, at vi havde grænseløs respekt for ham og følte os helt trygge«. Rifbjerg – der ikke kunne huske hans navn, men forvekslede det med et øgenavn – havde en negativ bemærkning, der måtte læses sammen med, at han noget senere erklærede, at skolen grundfæstede hans mistillid til kristendommen. Den pågældende lærer havde religion i mange af klasserne – ikke i min, for vi havde ham som klasse- og dansklærer.

Der er ti års forskel på Rifbjerg og mig, og den pågældende lærer var født i 1891, d.v.s. at han var 41, da jeg fik ham i første mellem, men 56, da Rifbjerg forlod skolen for at gå over i gymnasiet. Havde han forandret sig så meget i den tid, der var gået? Eller skal den forskellige vurdering udelukkende forklares ved, at Rifbjerg og

jeg er to meget forskellige mennesker? I hvert fald vil det være letsindigt at holde sig til den ene af vore to vurderinger. Flere burde indhentes.

Problemstillingen blev påny aktuelt for mig, da Siden Saxo i 1992 bad nogle politikere skrive om deres historiske bevidsthed. Ritt Bjerregaard begyndte sådan: »Da jeg kom i mellemskolen, fik jeg en historielærer, der hed Kretzschmer. En ældre herre, der vistnok kun beskæftigede sig – og derfor os – med Sønderjylland«. Trods alt lykkedes det ham alligevel ikke at ødelægge Ritts interesse for historie, og det var jo godt.

Nu forholdt det sig sådan, at jeg havde haft Knud Kretzschmer (1895-1967) som historielærer i gymnasiet, dvs. fra 1936 til 1939, omkring tyve år før Ritts tid på den samme skole. For mig var han en fremragende historielærer, der cementerede den historiske og samfundsmæssige interesse, som var grundlagt i mellemskolen. Beskæftigelsen med Sønderjylland var ikke nogen dårlig forberedelse til efterkrigstiden, og det, at han lod mig udarbejde en sammenligning mellem den gamle grundlov og 1939-forslaget, fik livslang betydning for min beskæftigelse med politik og forfatningsforhold. Det er selvfølgelig en privat og speciel virkning, men hans undervisning var i det hele taget præget af, at historien skulle have konsekvenser for vor forståelse af nutiden. I 1938-39 brugte vi en lærebog, der var ført ajour til foråret 1938. Mange af mine samtidige nåede aldrig længere end til Versailles.

Som gymnasielærer i 1936-39 var han altså levende og aktuell. Som mellemskolelærer i sidste halvdel af 1950'erne ifølge Ritt kedsommeligt fikseret på nogle sønderjyske spørgsmål, der mildest talt føltes uaktuelle for de fleste. Han var blevet en ældre herre, skrev Ritt, men faktisk var han kun 58, da Ritt begyndte i mellemskolen. Var han gået helt i stå? Eller gad han ikke give noget af sig selv over for »de små« i mellemskolen? Eller var det mon sådan, at en lærer, der er op mod halvtreds år ældre end eleverne, ikke kan komme i kontakt med dem? Det rejser mange vigtige spørgsmål af mere end blot historisk betydning: Bør man overhovedet have lærere over f.eks. 50 år? Hvordan udnytter man kvalificerede folk, som blot ikke længere duer til at undervise børn og unge?

Men det hører hjemme i andre fora. Her skal det blot understreges, at erindringernes lærervurderinger har en tidshorisont, der aldrig må glemmes.